

Referanser:

Arkivsak: 22/00963-8

UKM 07/22 - En universelt utformet kirke

Sammendrag

En anslår at 15-18% av befolkningen i Norge har en funksjonsnedsettelse.¹ Mennesker med funksjonsnedsettelse er en sammensatt gruppe. Noen er født med en funksjonsnedsettelse, andre har fått den i løpet av livet. Noen funksjonsnedsettelse er synlige, noen er usynlige. Det kan være bevegelseshemminger, syns- eller hørselshemming, utviklingshemming og forskjellige sykdommer.

Sak 07/22 En universelt utformet kirke handler om hvordan en i dag forstår og tolker funksjonshemming og universell utforming. Saken beskriver mangfoldet av barrierer mennesker med funksjonsnedsettelse kan oppleve i kirken. Manglende tilgjengelighet resulterer blant annet i manglende representasjon i råd og utvalg, dette gjelder også for DnkU og UKM. Organisasjonen *Unge funksjonshemmede*, KABB (Kristent Arbeid Blant Blinde og svaksynte) og ungdommer med funksjonsnedsettelse har derfor bidratt med innspill til denne saken og behandlingen på UKM.

Forslag til vedtak

UKM 22 vil at

- mulighetene for demokratisk deltakelse og representasjon skal styrkes, ved å
 - heve kompetansen om funksjonshemming og universell utforming.
 - innhente innspill om barrierer og iverksette mulige tiltak som fjerner disse.
 - sørge for at møtene, sakspapirene, nettsider, lokalene osv. er universelt utformet.
- kirkens digitale tjenester skal oppfylle EUs tilgjengelighetsdirektiv.
- flere personer med funksjonsnedsettelse skal bli ansatt i kirken, også gjennom tilrettelagte arbeidsplasser for personer med utviklingshemming.
- det skal stilles strenge krav for universell utforming i utformingen av kirkevalg.

¹ Tallet varierer på grunn av ulike forståelser og definisjoner av begreper om funksjonshemming.
https://www.bufdir.no/statistikk_og_analyse/nedsett_funksjonsevne/antall/#heading7776

- likeverdig tilgjengelighet skal vektlegges i revideringen av plan for trosopplæring.
- betydningen av felleskap og tilhørighet skal ivaretas når saken om universell utforming behandles på Kirkemøtet 2023.

Saksorientering

Bakgrunn

Funksjonshemming²

En person som har en funksjonsnedsettelse, er ikke nødvendigvis funksjonshemmet. Begrepet *funksjonshemming* brukes for å beskrive at en person med funksjonsnedsettelse i konkrete situasjoner møter barrierer som hindrer vedkommende tilgang til et sted eller en aktivitet.

- Et barn som ønsker å delta i speidergruppen kan for eksempel oppleve en funksjonshemming hvis barnet bruker rullestol og speidergruppen ofte møtes i utilgjengelig terreng.
- En ungdom som har vansker med å delta på arrangement med mange mennesker (for eksempel på grunn av autisme eller angst) vil kanskje ikke kunne delta på konfirmantleiren.
- Hvis presten under gudstjenesten viser med håndtegn at menigheten skal reise seg, men ikke sier det høyt, så er det for en som er synshemmet vanskelig å vite hva som skjer.
- Når en ungdom som bruker tegnspråk ønsker å delta i et utvalg sammen med hørende, men ikke får tilgang til en tolk, så kan hen ikke delta i demokratiske prosesser.

Denne relasjonelle forståelsen av funksjonshemming vektlegger altså ikke diagnoser eller medisinske forhold hos en person, men setter interaksjonen mellom mennesker og omgivelser i sentrum. Begrepet brukes også for å vise til situasjoner der enkeltpersoner eller grupper opplever diskriminering på grunn av barrierer.

Den overordnede målsetningen for bærekraftsmålene er at ingen skal utelates – *Leave no one behind*. De mest sårbare menneskene skal prioriteres, deriblant mennesker med funksjonsnedsettelser.

Alle har rett til å delta

Alle personer, uansett funksjonsnedsettelse, har rett til å delta i samfunnet på lik linje med andre. Artikkel 30 i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) presiserer at dette også gjelder deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter og idrett.³ Ofte er det dårlig tilpassete lokaler som er problemet og som skaper barrierer for en likeverdig deltakelse.

² Hovedreferanser for sakspapiret og anbefalt lesing: Inger Marie Lid, Universell utforming og samfunnsplanlegging, 2020. Se også Inger Marie Lid, Universell utforming. Verdigrunnlag, kunnskap og praksis, 2013. Se også vedlegg med begrepsforklaringer.

³ <https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-mangfold/likestilling-og-inkludering/konvensjoner/fn-konvensjonen-om-rettar-til-menneske-med-nedsett-funksjonsevne-crpd/id2426271/>

Andre hindre som kan nevnes, er mangel på transport eller ledsagere, men også manglende kunnskap og holdninger.⁴

Universell utforming

Universell utforming er derfor en forutsetning for å skape likeverdig tilgang til utdanning, fritid, arbeid, kultur og det offentlige rom. Universell utforming brukes som kriterium og strategi innen byggeplanlegging, planlegging av uteområder, tjeneste- og produktutvikling f.eks av digitale verktøy, men også innen pedagogikk, og skal sørge for at så mange forskjellige personer som mulig kan delta i samfunnet.

Med "universell utforming" menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. "Universell utforming" skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det. (CRPD, artikkel 2)

Definisjonen fra FN-konvensjonen vektlegger likeverdig tilgjengelighet som en målsetning og er derfor godt egnet til å jobbe politisk og faglig med temaet. Definisjonen i norske lover er smalere. Der er universell utforming begrenset til å gjelde fysiske forhold.⁵

Det kan være nyttig å skjelne mellom universell utforming som strategier og retningslinjer (for eksempel verdier, lover planer og tekniske løsninger) og som konkrete individuelle erfaringer av tilgjengelighet. Det er først når enkeltpersoner opplever tilgjengelighet til et bygg eller en aktivitet at en kan vurdere graden av universell utforming. Derfor er det også et viktig prinsipp at det ikke er nok å oppfylle en sjekklister, men at det må være en kontinuerlig prosess og at det bare er de som bruker utformingen, som kan evaluere den.⁶

Universell utforming er ikke bare nødvendig for personer med funksjonshemninger, men også bra for flere. Trinnfri adgang er nødvendig for en rullestolbruker, men også for en som triller en barnevogn eller går med krykker. Teksting av videoer er nødvendig for en hørselshemmet, men er også praktisk når en ser på noe med vanskelig dialekt. Den blå salmeboken er ikke bare nødvendig for personer som ser dårlig, men også for en som har dysleksi.⁷

I tillegg til gode universelle løsninger for tilgjengelighet, vil det også alltid være behov for individuelle løsninger som styrker individuelle forutsetninger for deltakelse, som bruk av rullestol eller personlig assistanse.

⁴ <https://ungefunksjonshemmede.no/ungefunksjonshemmede-no/wp-content/uploads/2017/10/Barrierer-i-kultur-og-idrett.pdf>

⁵ De viktigste lovene for universell utforming i Norge er Likestillings- og diskrimineringsloven, Plan- og bygningsloven (med byggeteknisk forskrift TEK 17) og Universitets- og høgskoleloven. En annen viktig forskrift er EUs webdirektiv (WAD) for IKT-løsninger.

⁶ Lid, 2013, s. 19-21.

⁷ Her en fin liten film på litt over et minutt som forklarer veldig godt hva universell utforming går ut på og hvorfor universell utforming er bra for alle: <https://youtu.be/mZFpcHSDdvk>

Barrierer i kirken

Også i kirken opplever mange personer med funksjonsnedsettelse barrierer for deltakelse. Universell utforming i kirken handler for eksempel om:

- Er informasjonen om menighetens aktiviteter på menighetens nettsider utformet på en slik måte at den kan leses av alle, også synshemmede?
- Hvordan er tilgjengeligheten i menighetens ungdomsklubb? Mange lokaler har trapper, dårlig belysning og mye lyd.
- Er gudstjenesten utformet på en slik måte at alle kan delta? Finnes salmeboken på punktskrift? Er det en rampe opp til døpefonten? Er det greit om noen ikke klarer å sitte stille?
- Mange, spesielt eldre kirker, er ikke universelt utformet. En del har en inngangsrampe (ofte som sideinngang, noe som kan oppleves som stigmatiserende) og HC-toalett, men mangler tilgang til lesepult, alterring og lysglobe i passe høyde.

Men universell utforming som fagfelt og visjon handler om mye mer:

- På hvilken måte kommuniserer Den norske kirke at kirken er for alle?
- Er trosopplæringen og aktiviteter for barn og unge tilgjengelige og tilrettelagt for alle, ikke bare med tanke på fysisk tilgjengelighet, men også med tanke på språk, innhold og pedagogikk? Finnes tilbud om tilrettelagt konfirmantundervisning?
- Rekrutterer Den norske kirke personer med funksjonsnedsettelse til stillinger i menigheter? Får ansatte i kirken med funksjonsnedsettelse nødvendig tilrettelegging?⁸
- Hvilke holdninger og verdier og hvilket menneskesyn kommer til uttrykk i undervisning og forkynnelse? Hvilken innflytelse har funksjonshemmingsteologi i utformingen av og praksis for liturgi, felleskap og tilhørighet?
- Manglende tilgjengelighet resulterer i manglende representasjon i råd og utvalg, kirkevalg og innen frivillighet på alle nivåer i kirken. Hvilken bevissthet har en om det i Den norske kirke og hvilke strategier har kirken for å motvirke det?

Ingenting om oss uten oss

«Nothing about us, without us» er mottoet til Disabled Peoples' International, som har påvirket dagens forståelse av funksjonshemming og påvirket utformingen av CRPD. Slogordet brukes til å kommunisere ideen om at ingen politikk skal bestemmes av noen representant uten full og direkte deltakelse fra medlemmer av gruppen som er berørt av den politikken. Personer med funksjonsnedsettelse opplever manglende representasjon i politikk og samfunn ellers. Det er lite som tyder på at dette er annerledes i råd og utvalg på alle nivåer i Den norske kirke. Også UKM må reflektere over hvordan representasjon og medvirkning ivaretas når saken «En universelt utformet kirke» behandles.

Teologi

Sentrale verdier i kristendommen er nestekjærlighet, menneskeverd og rettferd. Alt liv er skapt og ingen menneskeliv er mindre verd enn andre. «Vår skaper skapte alle mennesker i Guds bilde, ikke bare noen mennesker. Slik sett er det for kirken ekskludering, ikke inkludering, som krever begrunnelse» (Kirkenes verdensråd, Tilværelsens gave, 2016).

⁸ Jfr. eksempelvis artiklene i Vårt land, februar 2022 der synshemmede ansatte i menigheter forteller om manglende tilrettelegging av digitale verktøy de trenger i arbeidet sitt.

Allikevel er våre tradisjoner, bibelske tolkninger og forkynnelsen mer eller mindre ubevisst preget av tradisjonelle forståelser av funksjonsnedsettelse som straff fra Gud. Mange mennesker med funksjonsnedsettelse opplever for eksempel helbredelsestekstene som problematiske.

Disability theology / funksjonshemmingsteologi belyser og utfordrer den tradisjonelle og etablerte forståelsen av bibelske fortellinger og bilder som handler om et liv fritt for sykdom og kroppslige lidelser og tolker bibelske tekster med et blikk på språk og holdninger til funksjonsnedsettelse.